

PEDAGOGIKA
ARHIVMUUSEUM
FOND K38553

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K38553

Handwritten text in blue ink, likely a signature or date, located at the bottom of the page. The text is written on a piece of aged paper and includes the words "Liberated" and "1854".

Subatual

ke-Burle
25. 0 84.
Krelly

Ed.Vilde nim. Tallinna Pedagoogiline Instituut

Pedagoogikateaduskond

Koolieelse kasvatuse kateeder

Ülle Teder

KOOLIEELSETE LASTEASUTUSTE TEKKIMINE

JA ARENG TARTU LINNAS AASTAIL 1897 - 1984

Lõputöö

Juhendaja: dots.T.Tulva

Tartu

1984

REFERAAT

Käesoleva töö eesmärgiks on koolieelsete lasteasutuste tekkimise ja arenemise uurimine Tartu linnas ajavahemikul 1897 - 1984. Töö sisaldab märkmeid arhiivimaterjalidest, endiste lasteasendnike mälestustest, ajakirjade ja ajalehtede artiklitest. Töö koosneb neljast peatükist.

Esimeses peatükis on antud ajalooline ülevaade üldse koolieelsete lasteasutuste tekkimisest ja arengu peajoontest maailma mastaabis, Venemaal XX saj. alguses ja Eestis.

Teises peatükis on vaadeldud koolieelsete lasteasutuste ja pedagoogiliste organisatsioonide tekkimisest ja arenemisest aastail 1897 - 1919.

Kolmas peatükk käsitleb kodanlikul perioodil 1919 - 1940 tegutsenud koolieelsete lasteasutuste ja pedagoogiliste organisatsioonide arenguhooni.

Neljandas peatükis on antud lühiülevaade koolieelsete lastekasvatusasutuste arengust alates 1940.a.

Töö sisaldab 51 masinakirja lehekülge, 6 fotot, 2 joonist ja kaks tabelit.

Kasutatud on 24 kirjanduslikku allikat, 18 arhiivimaterjali, mis olid eesti keeles.

SISUKORD

SISSEJUHATUS

1. Ajalooline ülevaade koolieelsete lasteasutuste tekkimisest ja arengu peajoontest	
1.1. Esimesed koolieelsete laste asutused maailmas	6
1.2. Lasteaed kui kasvatusasutus	7
1.3. Koolieelsete lasteasutuste olukord Venemaal XX saj. alguses	9
1.4. Lühülevaade koolieelsete lasteasutuste arengust Eestis	10
2. Koolieelsed lasteasutused ja lasteaednike ettevalmistus aastail 1897 - 1919	
2.1. 1897.a. ja 1898.a. suvised mängukohad	11
2.2. Esimene lasteaed Tartus	13
2.3. Lasteaednike ettevalmistamise kursused	19
2.4. Tartu Lasteaia Selts	21
3. Lasteaiad, mängumurud ja koolieelse kasvatusesega seotud pedagoogilised organisatsioonid Tartus kodanlikul perioodil 1919 - 1940	
3.1. Tartu Lasteaednike Seminar	23
3.2. Tartu Lasteaednike Seminari lasteaed	26
3.3. Tartu Linnavalitsuse lasteaiad	27
3.4. Eralasteaiad Tartus	28
3.4.1. Marta Haasi eralasteaed	30
3.5. Ühingute ja seltside lasteaiad	34
3.6. Suvised mängumurud	36
3.7. Koduse Kasvatuse Instituut	37
4. Koolieelsete lasteasutuste (lasteaedade, lastesõimede	

ja lastepäevakodude) arenguhooni Tartus alates	
1940.a.	39
Kokkuvõtted ja järeldused	47
Resümee vene keeles	48
Resümee inglise keeles	49
Kasutatud kirjandus ja arhiivimaterjalid	50

SISSEJUHATUS

Käesolevas töös on uurimise alla võetud koolieelsete lastekasvatusasutuste (peamiselt lasteaedade) tekkimine ja arenemine Tartu linnas. Eesmärgiks on seatud arengu jälgimine kolmes perioodis:

- 1897 - 1919 - esimesed lastekasvatusasutused Tartus ja sellega seotud lasteaednike ettevalmistus;
- 1919 - 1940 - lasteaiad, mängumurud ja pedagoogilised organisatsioonid Tartus kodanlikul perioodil;
- 1940 - 1984 - koolieelsete lasteasutuste (lastesõimede, -aedade, -päevakodude) arengujooni Tartu linnas nõukogude võimu perioodil.

Uurimise käigus esines raskusi andmete ja märkmete hankimisel seoses vastava ametliku dokumentatsiooni puudumisega. Töö on koostatud säilinud arhiivimaterjalide, endiste lasteaednike mälestuste, ajalehtede ja ajakirjade artiklite põhjal. Seoses sellega tänan endist lasteaia juhatajat Marta Haasi, eriti aga pedagoogikateadlast Aleksander Elangot.

Töö on üldistavaks kokkuvõtteks ja siiani säilinud materjalide koondamiseks, mis looks üldpildi koolieelsete lasteasutuste arengust Tartu linnas.

Suur tänu juhendajale dots. Taimi Tulvale.

1. Ajalooline ülevaade koolieelsete lasteasutuste tekkimisest ja arengu peajoontest

1.1. Esimesed koolieelsete laste asutused maailmas

Esimesed väikelaste (3.a.-7.a.) kasvatusasutused tekkisid umbes kaheksa aasta eest. Neid asutusi ei nimetatud veel lasteaedadeks vaid mängukoolideks ja laste varjupaikadeks.

Vanimaks koolieelsete laste kasvatusasutuseks peetakse laste varjupaika. Esimene teadaolev laste varjupaik tegutses 1779.a. Saksamaal Elsassis (Elango, 1940). Enamasti võeti varjupaikadesse hoolekande eesmärgil kehvemate vanemate lapsi, kes pidid peavarju ja toidu eest tegema tulutoovat tööd: ketramine, kudumine jms. Töö vaneaegadel lubati lastel ka mängida. Laste varjupaikades oli esiplaanil hoolekanne ja loov töö.

Teistlaadi vanemateks koolieelsete laste kasvatusasutusteks olid mängukoolid, kus lapsed õppisid mängides lugema, kuduma jms. Mängukoolides oli esikohal vaimselt arendav tegevus ja mäng ning need asutused olid mõeldud jõukamate vanemate lastele. Arvatakse, et esimesed sellised asutused olid Hollandis. Kui suurel määral see idee kusagil maal rakendamist leidis, selle kohta puuduvad andmed, sest nad olid eraalgatuse loodud.

Suurem vajadus koolieelsete mänguealiste laste eest hoolitsemiseks tekkis siis, kui XVIII saj., eriti aga XIX saj. arenev tööstus nõudis emasid järjest rohkem kodust välja tehasetööle. Nii oli XIX saj. esimese poole lõpuks, A. Elango (1940) andmetel, sellistes suurtes tööstusriikides nagu Inglismaa 500, Prantsusmaa 330, Saksamaa 100 koolieelsete laste kasvatusasutust, peamiselt laste varjupaika.

1.2. Lasteaed kui kasvatusasutus

Lasteaia nimetuse võttis esimesena tarvitusele saksa pedagoog Friedrich Fröbel 1840.a., kuid esialgu teises tähenduses. Nimelt nimetas ta "Saksa lasteaiaks" väikelapsekasvatajate ning mänguasjade propageerimise keskust. Hiljem hakkas Fröbel ka mänguasutusi nimetama lasteaedadeks. Ühtlasi andis Fr. Fröbel väikelapse kasvatusel teadusliku põhjenduse ja lasteaia tööle kindla kasvatusliku tööviisi (Niggol, 1921).

Fröbeli lasteaed oli mõeldud puht kasvatusasutusena, mille sihiks oli võimete harmooniline arendamine. Tegevusvormid ja -viisid olid valitud kavakindlalt, lapse vaimsele arengule vastavalt. Tegevuse keskpunktiks oli esmakordselt teadlikult valitud vaba fantaasiamäng, mille ergutamiseks ja süstematiseerimiseks Fröbel koostas oma "mängu-annetiste" sarjad.

Fröbeli lasteaiapedagoogika leidis XIX sajandi teisel poolel küll innukaid propageerijaid ja rakendajaid, kuid peaaegu mitte ühtegi edasiarendajat.

Järjest kasvav tähelepanu kasvatusülesannetele ja tootmisviiside industrialiseerimine mõjusid kaasa koolieelsete kasvatusasutuste võrgu tihenemisele. Niihästi riik, eraorganisatsioonid kui ka omavalitsused nägid lasteaedade asutamises ja ülalpidamises oma ülesannet. Esimesena võttis Austria lasteaiad vastava seadusega avaliku koolisüsteemi võrku 1872.a. (Elango, 1940).

Lasteaedade tähtsust suurendasid sõjajärgse Euroopa sotsiaalsed olud, mis tõid kaasa lasteaedade võrgu arvulise kasvu. Lasteaia kasvatuslikku mõtet soodustas psühhoanalüüs ja individuaalpsühholoogia, mis eriti rõhutasid varajase

lapseea elamuste ja arenemistingimuste mõju isiksusele.

Edasiarenenud pedagoogika- ja psühholoogiateadused ning materialistliku maailmavaate esiletõus, tõid uue suuna ka lasteaiapedagoogikasse. Selle suuna esindajaks oli itaalia pedagoog Maria Montessori, kes pööras suurt tähelepanu lapse isetegevusele ja enesekasvatusele ning lõi laste meeleelundite arendamiseks didaktilise nn. Montessori materjali. Samal kritiseeris ta Fröbeli lasteaiapedagoogikat muutes viimase vaated jällegi aktuaalseks. Päävakorda kerkis nn. "Fröbeli-Montessori probleem", mis andis paljudele koolieelsete laste arengut uurivatele pedagoogika ja psühholoogia teadlastele ainet vaidlusteks ja uuteks otsinguteks.

Seega oli XIX sajandi teise poole lõpuks Euroopa arenenud riikides lasteaed saavutanud eluõiguse kui kasvatusasutus.

1.3. Koolieelsete lasteasutuste olukord Venemaal

XX sajandi alguses

Mujal maailmas olid koolieelsed lastekasvatusasutused XIX sajandi lõpuks ennast õigustanud, kuid Venemaal ei pöördud sellele probleemile tsaarivalitsuse poolt mingit tähelepanu. Lastesõimed ja lasteaiad olid tervenisti jäetud eraalgatuse hoolde. Selle tagajärjel tegutses Venemaal 1917.a., tuginedes A. Elango andmetele (1969), 270-280 lasteaeda, millest 250 olid maksulised ning seetõttu töötava rahva lastele kättesaamatud. Valitsuse kulutused eelkoolikasvatusele olid naeväärselt väikesed, umbes 1 kopikas lapse kohta.

Moskvas, Peterburis, Kiievis jm. tegutsesid pedagoogide-entusiastide juhtimisel mitmesugused organisatsioonid, kes pidasid ülal lasteaedu, korraldasid kursusi lasteaednike ettevalmistamiseks ja andsid välja vastavat pedagoogilist kirjandust. Nende organisatsioonide initsiatiivil esitati III riigiduumale seadus-eelnõu "õppekasvatustöö eelkooliealiste lastele", mida aga seal arutluselegi ei võetud.

Ühiskondlike organisatsioonide tegevus lastesõimede ja lasteaedade ülalpidamise alal tõusis haripunkti Esimese Maailmasõja järgseil aastail, mil vajadus eelkooliealiste laste kasvatusasutuste loomise järgi kasvas eriti.

1.4. Lühikälevaade koolieelsete lasteasutuste arengust Eestis

Koolieelsete laste kasvatusasutuste tekkimine oli enamasti seotud tööstuses rakendatava naistetöö osatähtsuse kasvuga ja raskete sõjajärgsete aastatega. Sel ajal kasvas eriti vajadus abistada perekonda, sest majanduslikud olud takistasid emadel täitmast oma kasvatusülesandeid.

Eelkooliealiste laste kasvatusasutuste tekkimine Eestis oli arvatavasti seotud mõisate juures asutatud nn. mängukoolidega, sest mõisnikud olles huvitatud tööjõu maksimaalsest kasutamisest pidid emad lastekasvatasmuredes vabastama. Need asutused olid loodud eraalgatuse poolt ning nende kohta puuduvad ametlikud dokumendid.

Esimesed teadaolevad lasteaiad Eestis E. Järvekülje (1940) andmetel tekkisid linnades:

1860.a. - Tallinna diakonisside seltsi lasteaed;

1878.a. - arvatakse olnud lasteaed Pärnu linnas;

1894.a. - lasteaed Sindi kalevivabriku tööliste lastele.

Esimeste eestimeelsete ja eestikeelsete lasteaedade asutamise kohta leiame samast allikast (Järvekülg, 1940) järgmist:

1905.a. - asutatud Tartu Lasteaia Seltsi lasteaed;

1911.a. - asutatud Tallinna Eesti Haridusseltsi lasteaed.

Sõja ja okupatsiooni ajal tuli seisak lasteaedade tekkimises ja arenemises. Kodanlikul ajal aga kerkib uuesti päevakorda hoolitsus eelkooliealiste laste eest. Omavalitsused hakkavad lasteaedu ülal pidama ja annavad selleks toetusi.

Murrangu lasteaedade arengusse toob nõukogude võim.

2. Koolieelsed lasteasutused ja lasteaednike ettevalmistus Tartus aastail 1897 -1919

Tartu on sajandite kestel olnud Eesti silmapaistvaks haridus- ja kultuurikeskuseks. Teiste õppe- ja kasvatusasutuste kõrval on ka koolieelsed lastekasvatusasutused oma liigi sajandipikkuse ajalooga omanud tähtsat kohta.

2.1. 1897.a. ja 1898.a. suvised mängukohad

Tartu linnas võiks esimeseks katseks eelkooliealiste laste aega organiseerida Miina Hermann poolt korraldatud kahekuulistel suvistel mängukohtadel. M.Hermann (1897,lk.1) kirjutas:"...linna lastel,kes veel kooliealised ei ole,pole veel kaugeltki hää küllalt.Vanemad lähevad kogu nädaliks põl-
lule tööle,lapsed jäävad ilma järelvaatusest koju,kus neil väikese korteri pärast mujal võimalik liikuda pole,kui linna uulitsal,sellepärast on nüüd üks seltskond nõuks võtnud seda puudust meie linnas parandada püüda ja tahab ühe mängukoha,kus kooliõpetaja üle vaatamas ja juhatamas on,sisse seada."

16.juunil 1897.a. alustaski tegevust laste suvine mängukoht.Laste mängukohale olid oodatud 3.a.-7.a.lapsed hommikul alates kella 8⁰⁰ -20⁰⁰ õhtul.Lastele kindlustati toit ja täielik järelvalve.Tegevusteks olid:

- *turnimine ilma abinõudeta;
- *laulmine;
- *tööd, mida vanemad andsid lastele;
- *suurematel - abistamine söögi ajal.

Et lapsed olid erinevates vanustes,siis eraldati nad värviliste märgikestega (8.a.-12.a.poisid -punase; 4.a.-7.a.

poisid - roosa; vanemad tüdrukud kollase ja väiksemad rohelise ning sinise märgiga). Kõige paremad lapsed pandi korrapidajateks ja neil oli kaks märki. Laste tööd ja mängud organiseeriti erinevate gruppidega, nooremad magasid kord päeval. Mängukohale tulnud lapsi kontrollisid arstid: dr. Budberg ja üliõpilane Luiga. Arstide soovitusel valiti menüüsse kosutust andvad toidud. Päevakava oli järgmine:

- 8⁰⁰- 9⁰⁰ - hommikusöök, tavaliselt piim ja leib;
- 9⁰⁰ - palve ja klaveri saatel hommikulaul e. kooraal, seejärel õpiti lastesalme ja mängiti;
- 12⁰⁰ - arstlik kontroll (kord kuus kaalumine), saalis laulmine, õpetati lapsi oma vanust ja nime ütlema, nooremad magasid, vanemad poisid õppisid raamatuid köitma meister Ungeri juures, teised mängisid või tegid kodust kaasaantud töid;
- 16⁰⁰ - õhtuode (tükike leiba), seejärel lapsed turnisid ja mängisid;
- 19⁰⁰- 20⁰⁰ - õhtusöök, piima ja leiba või sooja suppi.

Esimesel päeval oli mängukohas 150 last, esimese nädala lõpuks aga juba 256 last ("Postimees", nr. 130, 1897). 16. augustil 1897. a. lõpetas kahekuuline suvine laste mängukoht oma tegevuse selleks aastaks ja alustas uuesti 6. juunil 1898. a. ("Postimees", nr. 145, 1898).

2.2. Esimene lasteaed Tartus

Miina Hermannini eestvõtmisel tegutsesid suvised laste mängukohad kahel suvel (1897-1898). Järgneval seitsmel aastal ei ole mingeid teateid eelkooliealiste laste kasvatusasutuste loomisest Tartu linnas.

Alles 1905.a. Tartu linna tolleaegsete ettevõtmiste aktivistide organiseerimisel hakkas liikuma mõte koolieelse- te mänguealiste laste aja korraldamisest ja nende kasvatamisesest. Lasteaia asutamise idee (Mägi, 1935) sai tõuke ühiskonnategelase Jaan Tõnissoni algatusel, kes tõestas vajadust lasteaia asutamisest Tartu linnas tuues näiteks Soomes ja mujal maailmas tegutsevatest lasteaedadest tööliste lastele.

"Postimehe" toimetajana hoolitses J. Tõnisson selle eest, et lasteaia asutamise idee võimalikult laiemat kõlapinda leiaks. Ajalehes avaldati artikleid, kus kutsuti lasteaia asutamise tööst osa võtma, selgitati, kuidas tuleb kasvava noorsoo eest hoolitseda, peeti rahvakoosolekuid, kõnesid ja võideti sellega suur arv toetajaid.

Lasteaia asutamise mõtte teostajateks said Eesti Põllumajanduse Seltsi juures asuva "naisterahvaste komitee" liikmed. See oli üldse üks esimesi maisühinguid Eestis ja komitee eesotsas seisis tulihingeline Veera Jõgever (joon. 2.4.1., lk. 21). Peagi sai "naisterahvaste komiteest" loodud Tartu Lasteaia Selts, kes pidas oma ülesandeks hoolitseda rahva laste eest.

"Postimehes", nr. 101, pealkirja all "Lasteaia asutamise nõu" (1905) kirjutati: "...asutamise nõu on nii elavat vastukõla leidnud, et asja edenemise päale võib julge olla. Tuntakse

Üleüldiselt, kui väga tarvilik see oleks, et lastel vähemalt suvel ilusal ajal kaunim koht mängimiseks ja liikumiseks oleks, kus nad halbduse eest varjatud oleksivad."

Lasteaia asutamise mõte leidis elavat poolenoidu ning seetõttu saadi üle ka majandamise raskustest, mis sellise asutuse organiseerimisega kaasas käib, sest lastele oli ju vaja toitu ja mänguasju. Lasteaia kulude katmiseks korraldati kontseste, hangiti suur hulk toetaja liikmeid. Abi ja toetust saadi Punase Risti Peavalitsuselt, Tartu Eesti Majanduse Ühisuselt, "Bergmani Abiraha" kassalt jt. organisatsioonidelt. Samuti pakkusid abi ja toetust eraisikud nt. M. Hermann andis 1905.a. "Laste lauliku" trükisilmumise eest saadud raha lasteaiale (ENSV RAKA, f.3704).

Eesti Põllumajanduse Seltsilt saadi tasuta ruumid ning algas laste registreerimine Eesti Näituse hoones. Vastu võeti 3.a.- 8.a. lapsi. Iga lapse pealt oli tasu 1- 4 kopikat, päris ilma tasuta oli õige vähe lapsi. Esimeseks päevaks oli nimekirjas 70 last.

24.mail 1905.a. avati esimene lasteaed Tartus. "...juba nüüd on rõõm näha, kuidas väikesed korralikult mängivad, nelistamise pääle kokku jooksevad, tähelepanemisega väikesi laulukesti laulma ja oma söögipalve salmikesi lugema õpivad" ("Postimees", nr.118, 1905).

Lasteaed töötas suvel ja talvel väikeste vaneaegadega. Talvel võeti vähem lapsi vastu (umbes 75 last), suvel oli laste arv kaks korda suurem. Lasteaias kindlustati lastele toit ja tegevus, kusjuures peamine tähelepanu oli pööratud füüsiliste võimete arendamisele. Lastele anti algteadmisi lugemiseks ja kirjutamiseks, tutvustati tähti ja numbreid, õpetati

joonistama.

Kõik lasteaeda tulnud lapsed kontrolliti arstide poolt läbi. Sealjuures andsid tasuta abi dr.Schulzenberg, dr.H.Koppel, dr.Kingsepp jt.

Lasteaed töötas iga päev, välja arvatud pühapäev ja pühad. Lasteaias jaotati lapsed parvedesse, kusjuures iga "parv" sai värvipaelaga rahakese keela, mis aitas lapsi jälle üksteisest eraldada uue mängu või tegevuse alguseks.

Suvekuudel olid abiks vanemad ja kehvemad lapsed, kes oma tervist tulid kosutama ja üntlasi olid abiks laste järelvaatamisel. Tihti käisid üliõpilased, siis mängiti ringmänge ja poistega tehti sõjaväe "utsinat" ning kogu aed rõkkas rõõmust ja mängutuhinast.

Kaks suve töötas lasteaed Eesti Põllumajanduse Seltsi ruumes, siis aga avas Eesti Põllumajanduse Selts oma hoones perenaiste toiduvalmistamise kursused ning lasteaed oli sunnitud lahkuma. Koliti Tähe tänaval asuvasse hr.Tüüri majja, kuhu kitsaste ruumide tõttu võeti vähe lapsi.

Kui "Vanemuise" uue teatri- ja kontserdimaja kesklinnas valmis sai hakati müüma seltsi endisi hooneid. Tartu Lasteaia Selts otsustas need ära osta 11 tuhande rubla eest. See ettevõtmine õnnestus jällegi tänu sellistele eesrindlikele ühiskonnategelastele nagu J.Tõnisson, O.Kütli, K.Parts jt. Abi saamiseks pöörduti üldsuse poole ning üleskutsed leidsid vastukaja: G.Goldmann kinkis oma abikassa koos 1500 rbl. oblikatsiooniga, Bergmanni Abiraha kassalt saadi 3000 rbl., hr.Karl Arak kinkis 3000 rbl. ning algkapital oligi olemas. (ENSV RAKA, f.3704).

Hoone korrastamisel olid jällegi abiks eraisikud, kes

A. Koch sündis Tartus. Lõpetas Tartu Peetri kiriku 5. kl. algkooli, Tartu Lasteaia Seltsi lasteaednike kursused. Oli juhatajaks ja abijuhatajaks Narvas, Jõgeval, Põltsamaal ning Tartu Lasteaia Seltsi lasteaias juhatajaks 17 aastat (Kroll, 1927).

Joon. 2.2.2.

Alviine Koch (Tassa)

1897 - 1979

FK 38553-1

Joon. 2.2.3.

Lasteaia ja varjupaiga kasvandikud ja kasvatajad
(keskel vasakul A. Koch) 1925. a.

kinkisid kive, laudu, takke ja linaluid. Uue hoone pidulik
avamine toimus 1910.a. Nüüdsest sai lasteaia aadressiks
Jaama tn. 14(Joon.2.2.1.).

FK 38553-2

Joon.2.2.1.

Tartu Lasteaia Seltsi lasteaed Jaama tn. 14.

(praegune Tartu Linna 23.Lasteaed)

Tekkis vajadus ka laste varjupaiga avamiseks, sest polit-
seivalitsusest toodi lapsi, kellel olid vanemad surnud või
laps oli lihtsalt maha jäetud. Vajadusest tingituna avatigi
laste varjupaik maja teisel korrusel, mis alustas tegevust
nelja lapsega.

Lasteaias töötas juhataja, juhataja abi, kasvataja, tee-
nija ning majahoidja. Aastate jooksul olid juhatajateks:

M.Toom,

Harakas,

V.Tarrask,

S.Kiviväli,

S.Lepp

R.Heinrichson

A.Koch (Tassa)

H.Puidet -1936 -

O.Heringson - 1936 -1939

Ühine püüe oli õrnalt kohelda hoolealuseid, pakkuda neile hellust ja soojust, mida vahest tööst väsinud emad kodus ei suutnud anda.

Puht pedagoogilise kasvatuse said lapsed alates prl.Veeronika Tarraski juhatajaks olemise ajast peale. Tema kasvatas lapsi Fröbeli kasvatuspõhimõtete järgi.

Lasteaiast tulnud lapsi eelistasid ka algkoolide õpetajad, kes leidsid, et lasteaia lapsed on palju erksamad ja viisakamad (Mägi, 1935).

Nagu eelpoolöeldust selgub, ei pööratud aastail 1897 - 1919 eelkoolikasvatuse küsimustele suurt tähelepanu. Tartus tegutses sel perioodil üks lasteaed ja siingi oli hoolekanne tähtsam, kui kasvatus.

2.3. Lasteaednike ettevalmistamise kursused

1910.a. algas Tartu esimeses lasteaias laste kasvatamine ja õpetamine Fröbeli ja Pestalozzi süsteemi järgi, sest juhatajaks sai "...neiu Tarrask, kes ennem oli töötanud kohalikus Saksa lasteaias ja siis ennast Soomes, kus lasteaedade korraldus hääl järjel, sellekohaselt ette valmistanud ja täiendanud, et oma kutse nõuete kõrgusel seista" (Postimees", 15. dets. 1910). V. Tarraski eestvõtmisel korraldati Tartu Lasteaia Seltsi juures aastased lasteaednike kursused, kus kümmekond noort naisterahvast said praktilist ja teoreetilist õpetust.

M. Haasi käsikirjaliste märkmete põhjal toimusid kursused 12. sept. 1917.a. - 14. sept. 1918.a., praktilised tegevused toimusid lasteaias.

Tegevus algas palvega ja kätemänguga, järgnes võimlemine ja tegevustund, siis laulmine ja lõunaks ettevalmistamine: korrapidaja kattis laua. Toidunõudeks olid plekist kausid ja kruusid. Enne söömist loeti palvet: "Taevaisa, anna meile leiba!" Peale söömist tõusid lapsed püsti ja hüüdsid kooris: "Täna!" Nooremad läksid nüüd puhkama, magasid pakkraamid, linu ei olnud. Lapsed lamasid riides peal tekikene. Peale lõunast und oli teine tegevustund ja mängud. Sellele järgnes õhtuõde, tavaliselt kruusitäis kaerahelbe tummi ja tükike leiba. Suvel olid lapsed aias ning tegid jõukonaseid aiatööd (lehtede korjamine, teede pühkimine jms.).

Lapsed olid vanuse järgi jaotatud parvedesse, vanema parvega töötas juhataja abi, noorematega aga praktikandid.

Kursustel pöörati suurt tähelepanu käeliste tegevuste õpetamisele, nimelt võeti läbi kõik nn. "Fröbeli koolid", jook-

nistamises laste omaloomingut ei olnud. Kasvataja valmistas igale lapsele töö värvimiseks ette. Töid kopeerisid kasvatajad saksakeelsest ajakirjast "Farmensatzist". Punumistöid tehti paberist ja laastudest, meisterdati veel puulehtedest, tammetõrudest jms. Vooliti savist.

Aastased lasteaednike ettevalmistamise kursused lõpetasid:

Hilda Laur, Rosalie Henrichson, Minna Lohuaru,

Marta Jobso (Haas), Pärja Lõhmus, Aliide Jakobson.

Näiteks üks kätemäng "Lasteaia maja"

Nüüd ehitame majakest (käed kolmnurgana kokku), kui aknast sisse vaatame (käsi kord ühe, kord teise silma ette), on näha mõnda asja seal: kapid (käed küljetsi), pingid (sõrmed vastamisi), toolid (parem käsi seljatoeks), lauad (käed küljetsi peopesad all), lapsed suured, väikesed (kättega üles-alla näitamine), kõik rõõmsasti seal mängivad ja kõigil rõõmus meel (kättega plaksutamine).

2.4. Tartu Lasteaia Selts

Lasteaia asutamisega seoses tekkis selline organisatsioon nagu Tartu Lasteaia Selts. Seltsi eesotsa kuulus kümnekond eesrindlikku ja aktiivset naistegelast ning nende esinaiseks seltsi asutamisest peale oli esinaine Veera Jõgever (Joon.2.4.1.).

Tartu Lasteaia Selts korraldas ja organiseeris lasteaia tööd, sealjuures peaaraskus lasus seltsi eestseisusel, kes omavahel olid tegevusalad jaotanud toimkondade kaupa ning mille keskseks instantiks enk korraldajaks oli juhat.

FK 38553-3

Joon.2.4.1.

Veera Jõgever

Eestseisuses tegutsesid järgmised toimkonnad (Mägi, 1935):

- *laste vastuvõtu toimkond - ülesandeks oli käia kodudes ja kontrollida lasteaeda soovijate laste majanduslikku olukorda. Toimkonda kuulusid: Lepik, Jürgenson, M. Jääger;
- *liikmeteraha toimkond - kogus kokku liikmamaxud seltsi liikmetelt (Alma Karneol, Anna Lõhmus, H. Kilk jt.);
- *riide toimkond - ülesandeks oli hoolitseda nii lasteaia kui ka varjupaiga laste riietuse eest (Anna Arens, Pauline Müller, Alide Saarsen jt.);

*haridustoimkond - ülesandeks oli muretseda seltsile pedagoogilist kirjandust, lastele osttarbekohaseid ja eakohaseid mänguasju ning korraldada lastevanemate koosolekuid kasvatuslike ja tervislike näpunäidete andmiseks (Ella Treffner, Salme Lepp jt.).

*pidutoimkond - oli abiks pidude korraldamisel (Vilhelmine Kurrik, H.Mägi jt.).

Peale nimetatute oli juhatuse juures veel nõukogu, kellel ei olnud just otseseid ülesandeid, kuid kes asus tegevusse eriti kiiretel päevadel.

3. Lasteaiad, mängumurud ja koolieelse kasvatusesega seotud pedagoogilised organisatsioonid Tartus kodanlikul perioodil 1919-1940

3.1. Tartu lasteaednike Seminar

Kuna puudusid vastava ettevalmistusega lasteaednikud, siis kinnitas Haridusministeerium 1919.a. (24.XII nr.21359) Tartu Õpetajate Seminari juhataja J.Tork ministeeriumi ülesandel koostatud Lasteaednike Seminari ajutise korralduse (Tartu Õpetajate Seminar, 1929). Selle põhjal algas Lasteaednike Seminari tegevus koos harjutuslasteaiaga 1920.a.jaanuaris. Seminar kuulus Tartu Õpetajate Seminari juurde alludes seminari juhatajale. Tegelik tööde ja lasteaija juhatajaks kinnitati inspektorina Marie Niggol, kes oli sellekohase ettevalmistuse ja haridusega. Teoreetilisi õppeaineid õpetasid lektoritena enamasti Õpetajate Seminari õppejõud: J.Aavik, A.Audova, E.Engelbrecht, S.Klaas, C.Kreek, J.Kärt, P.Laja, F.Lepp, A.Mõttus, C.H.Niggol, M.Niggol, J.Port, K.Ramul, J.Suits, J.Tork.

Lasteaednike Seminari kavas olid järgmised õppeained: pedagoogika, pedagoogika ajalugu, psühholoogia, lasteaija teooria ja praktika, tervishoid, loodusega tutvustamine, lastekirjandus ja suusõnalised ettekanded lastele, kodulugu, eesti keel ja selle metoodika, voolimine, joonistamine, käsitöö, võimlemine, lastemängud, lauamine ja muusika.

Vastu võtta kavatseti neid, kes tütarlaste gümnaasiumi VII klassi lõpetanud. Õpilaste normaalarvuks oli 15 -20. Õppeaeg oli mõeldud kaheaastasena, kuid tegelikult õppis esimene lend 1,5, teised lennud aga 1 aasta. Seminari lõpeta-

jad omandasid korralduse põhjal lasteaednike õigused ja pidid palga suhtes kuuluma Õpetajate Seminari lõpetajatega samasse järku.

Kutse omandasid:

- 1921.a. - Marta Jobso(Haas), Marta Kiviväli, Marta Mollok, Minna Lohuaru, Anete Sooserv (5).
- 1922.a. - Renate Kalamees, Elsa Kalbus, Magda Kivi-berg, Anna Mugra, Juulie Palitser, Salme Petersil, Adelheid Pikhoff, Olga Ruçjeva, Anna Soolo, Armanda Songi, Freida Tamm, Marta Toom, Lydia Tuberg (13).
- 1923.a. - Elfriide Jalajas, Ida Kliiman, Aliide Kuu-sik, Hella Lest, Ilse Mägi, Hilda Odres, Ernestine Peetser, Marie Poola, Emma Pärilin, Tatjana Kanol, Nadežda Sperrlingk, Leena Taevas, Salme Urres, Olga Vasepurn, Elsa Viks (15).
- 1924.a. - Adelaid Ett, Benita Jaanvärk, Minna Kangur, Marie Laar, Elisabet Meomuttel, Adele Soosaar, Salme Tamberg, Marta Tigane, Salme Varik (9).
- 1925.a. - Linda Anja, Natalie Anton, Hermine Bock, Erna Focht, Alma Jaks, Helmi Nubvan, Helene Puudus, Juulie Pärn, Hulda Rammul, Hilda Sild, Leida Truus, Ella Villemson (12).
- 1926aa. - Elsa Heiop, Veera Lääts, Helene Must, Alma Oksenau, Aino Otto, Ella Ruuben, Marta Simson, Hermine Staluiski, Anna Sumbak, Ida Suuban, Adele Tigane, Ella Treffner, Marie Ulp, Ella Uus, Elli Veski (16).

1927.a. - Olga Heringson, Lydia Huik, Linda Kaevall,
Leida Kaas, Salme Kangro, Rosalie Kind,
Marta Kurg, Johanna Kõstner, Eva Merjam,
Ellen Moora, Anna Poks, Helene Puidet,
Irene Rehk, Hilda Sillaots, Meeta Terri (15).

Mitmetel põhjustel, muuseas ka 6.aastase algkooli realiseerimise tõttu ei asutatud lasteaedu küllalt noogsalt. Tarve lasteaednike järele oli ajutiseks rahuldatud. Nii lõpetati Haridusministeeriumi korraldusel 1927.a. uute õpilaste vastuvõtt.

3.2. Tartu Lasteaednike Seminaril lasteaed

Tartu Lasteaednike Seminaril oli oma harjutuslasteaed, kus tulevased lasteaednikud said praktikasse rakendada oma teoreetilisi teadmisi.

Lasteaed asus Laiial tn.28 () ja töötas 9 °-12 °. Lapsi oli lasteaiaas umbes 20 ringis. Lasteaia juhatajaks ja hingeks oli Maria Niggol, range ja tõsine õpetaja (ENSV ORKA, f.1108).

Marta Haasi käsikirjaliste märkmete põhjal (ENSV Riiklik Ajaloomuuseum, 1977) töötas seminar hommikust õhtuni ja enne lõunat praktilised tegevused lasteaiaas. Töö oli huvitav, käsitöö osas tuli läbi töötada kõik nn. Fröbeli koolid.

Kavad lasteaiaaie koostas esimesel aastal Marie Niggol, järgmisel korral õpilased-praktikandid. Plaan valmistati ette üheks kuuks ja neid nimetati kuutegevusaineteks. Kavad kooskõlastati aastaategadega väljaarvatud teemad, mis olid käsitööst või muinasjuttust. Pikemat plaani ei peetud heaks, sest nagu ütles Maria Niggol, et inimesel olevat juba kord niisugune loov vaim, et tahab leida uusi ideid ja selleks peab tal olema võimalus neid rakendada.

Näide ühest kavast:

"Juba linnukesed väljas laulavad"

Tegevused algasid vaatluste ja jutustustega looduse ja piltide järgi kevade tundemärkidest, edasi laulud kevadest. Laulumängud ja isegi osa võimlemisest viidi kooskõlasse kevade teemaga. Järgnesid käsitöö ja õppetegevused. Joonistamine oli kolmes liigis: vaba-, asja-, mustrijoonistamine. Joonistati lilli, linde, liblikaid ja tõid ning mängu kevadel. Vooliti pesa munadega. Kuu lõpul kokkuvõtte nn. kujutus: "Meie aed kevadel."

3.3. Tartu linnavalitsuse Lasteaiad

Kodanlikul perioodil pöörati eelkoolikasvatusele suuremat tähelepanu, asutati mitmeid lasteaedaid. Sel ajal asutati ka kaks lasteaeda Tartu linnavalitsuse poolt (ENSV ORKA, f.2966).

1.okt. 1925.a. - Tartu I lasteaed
 aadress : Uus-Savi tn.12
 avatud : 9⁰⁰ - 13⁰⁰
 laste arv : 25
 juhataja: Benita Jaanvärk

1.sept. 1926.a.- Tartu II lasteaed
 aadress: Karlova tn.18
 avatud: 9⁰⁰ - 13⁰⁰
 laste arv:25
 juhataja: Marie Ulp

1933.a.augustis likvideeris Tartu Linnavalitsus eelarve tasakaalustamise otstarbel linna avalikud lasteaiaid. Nende lasteaedade juhatajad Helene Meikop ja Benita Jaanvärk asutasid omal käel eralasteaiad, kusjuures linnavalitsus andis neile kasutada endiste linna lasteaedade ruumid ning õppevahendid ja toetuseks 200 krooni.

3.4. Eralasteaiad Tartus

Kuna eraisikud ja seltsid ei pidanud oma tööde kohta aru andma, siis ei tea ka täpsemalt, kui palju tegutses seesuguseid lasteaedaid Tartus. Need eraisikud, kes palusid linnavalitsuselt abi ja toetust pidid igal aastal esitama aruande lasteaia tulude ja kulude kohta. Nende andmete järgi tegutses Tartus kodanlikul perioodil 9 eraisikute poolt ülalpeetavat lasteaeda (ENSV ORKA; f. 1108; f. 2966). Need olid

- 1922.a. - Marie Volmeri eralasteaed
 aadress: Tiigi tn. 78
 avatud : 10⁰⁰-13⁰⁰
 laste arv: 15
- 1.sept.1927.a. - Marie Niggoli eralasteaed
 aadress: Tiigi tn. 4
 avatud : 9⁰⁰- 14⁰⁰
 laste arv : 31
- 1927.a. - Edith Sieckell'i eralasteaed
 aadress : Mäe tn. 24
 lasteaed saksa õppekeelega
- 1931.a. - Dagmar Veldingi eralasteaed
 aadress : Jakobi tn. 37

Lasteaias töötas kaks rühma:

*3.-5.a.laste rühm;

*6.-8.a.laste rühm.

Kasvatustahenditeks:

*toimetised e. tööd - laul, kleepimine, maalimine, papitöö, ettevalmistus kooliks;

*mängud mänguasjateta -laulu-, liikumis- ja vabad mängud.

- 1.sept. 1933.a. - Elviine Mättiku eralasteaed
aadress: Tähe tn. 9
- 15.sept. 1933.a. - Marta Haasi eralasteaed
aadress: Tähe tn./3
avatud: 9⁰⁰- 13⁰⁰
laste arv : 25-30
- 1933.a.august - Benita Jaanvärgi eralasteaed
end. Tartu I lasteaed;
- 1933.a.august - Helene Meikopi eralasteaed
end. Tartu II lasteaed;
- 15.sept. 1934.a. - Hilda Elisto eralasteaed
aadress: Kivi tn.68

Eralasteaiad olid poolepäeva lasteaiad ja maksulised, 5 krooni kuus. Erilist tähelepanu pöörati käelistele tegevustele, mida tehti Fröbeli metoodika järgi. Tähtsal kohal mäng.

3.4.1. Marta Haasi eralasteaed

Märkmad Marta Haasi käsikirjast (ENSV Riiklik Ajaloo-
muuseum

Marta Haas on sündinud 2.aprillil 1904.a.Laiusel.On õppinud algkoolis, Tartu õhtukeskkoolis,lõpetanud kasvatajate kursused Tartu Lasteaia Seltsi juures, 1921.a.lõpetas Tartu Lasteaednike Seminari. 1922.a.-1926.a. õppis Tartus "Pallase kunstikoolis.

Olies abielus ja väikese lapse ema jäi kunstikoolis õppimine pooleli,samuti suvelasteaiad.Linna lasteaedadesse ei tahtnud tööle asuda,sest need olid esmajoones hoolekandeesutused.M.Haas aga soovis,et lasteasutus olgu hea ja ilus kodu lastele.Ta üüris kuuetoalise korteri Tiigi tänaval ja avas eralasteaia Tartu Linna koolivalitsuse loal (kiri nr. 1743 15.sept.1933.a.).M.Haas muretses rõõmsavärvilise mööbli,suured lastekohased pildid seintele,palju värvirikkaid mänguasju lastele.Seega kulus raha, 5 krooni lapse pealt,kõik sisustuse, töömaterjali,klaveriüüri ja klaverimängija peale.Vahelduseks kutsuti lasteaeda ka kandlemängija,et lastele pakkuda ka teistsugust muusikalist rõõmu.

Lapsi käis lasteaias 25 - 30.Lasteaia päevakava oli järgmine:

- 9⁰⁰-9⁰⁰ - laste kogunemine;
- 9⁰⁰-10⁰⁰ - vabamäng,võimlemine või kätemängud;
- 10⁰⁰-10⁰⁰ - õppemängud ja tegevustunniks ettevalmistamine;
- 10⁰⁰-11⁰⁰ - tegevustund,tööde korrastused;
- 11⁰⁰-11⁰⁰ - käte pesemine,laua katmine eineks;
- 11⁰⁰-12⁰⁰ - eine;

12⁰⁰ - 12 ° - liikumismängud aias;

12 ° - 13⁰⁰ - üldised korraldused ja vaba mäng.

Kodukord :

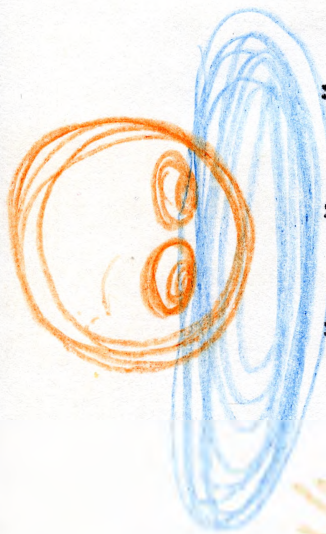
Viisakas käitumine, tervitamine, iseseisev riietamine, tänavajalatsite vahetamine, riietumine kitlisse (kittel oli helesinine, valge krae ja tumeda lipsuga). Kaasatoodud eine pandi kappi. Edasi toimusid vabamängud ja võimlemine, mis kaks korda nädalas viidi läbi muusika saatel ning mängiti laulmänge. Korrapidajad valmistasid ette tegevustunniks pannes töömaterjali ja tööriistad laudadele. Algas tegevustund, selgitati töö ülesandeid ja toimus tööprotsess. Tunni lõpetanud korrastati õppevahendid ja pandi kappidesse. Igal lapsel oli oma mapp, kuhu ta pani oma töö. Üks töödest valiti nn. päevikalbumisse. Lapsed pesid käed ja valmistasid eineks, kaeti laud (taldrikute asemel olid vineerist emallakiga kaetud rattad). Peale eine vaba mäng aias, jooksumängud rataste, lippude ja pallidega. Seejärel korrastati mänguväljak ja lapsed valmistasid kojuminekuks. Lastel oli võimalus vastutulijaid aias oodata ja tänavale järelvalveta, ausõna peale, jalutama minna lubatud piirides (iseseisvuse ja sõnapidamise kasvatamine).

Üks päev nädalas oli mängupäev. Sellel päeval võeti mängudesse ka mööbel (suured töölaudad ja toolid), et saaks ehitada suuri vabrikuid, laevu, poode jms. Mänguasju võis sel päeval ka kodust kaasa võtta.

Lasteaias joonistati palju, kord muljete, kord asja järgi, õpetati ka nn. skemaatilist joonistamist, kus lastel üksikasjaliselt ja õiges järjekorras lasti uut motiivi joonistada, kasutati käerandme harjutusi mõlemale käele. Laps võis ise selle juures jutustada või laulda. Joonistamine toimus siis mennani-

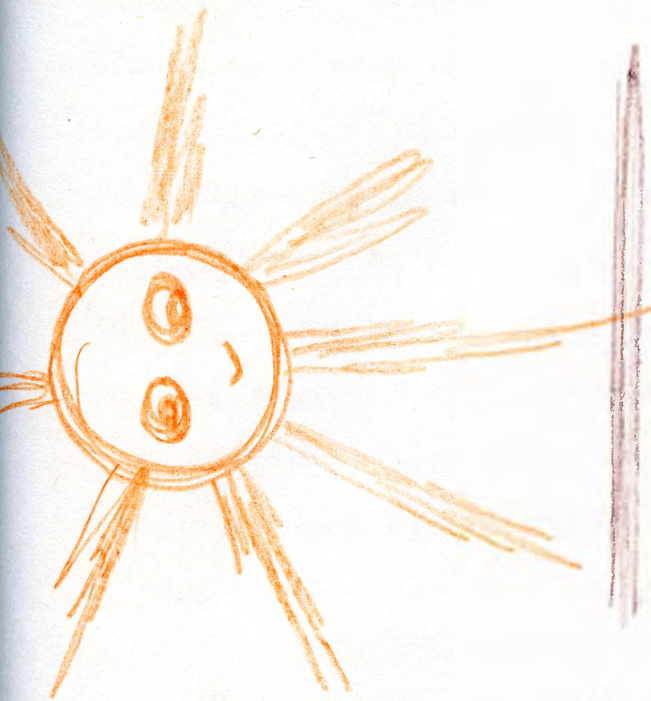
1. Päike, päike, päike
veereb ringi, ringi;

2. Päike, päike, päike
piilub üle pilve;

näeb maad, see on must
ja paljas;

3. Päike, päike, päike
tuli peidust välja
saatis soojad kiired
maa peale;

4. Päike, päike, päike soojendas maad,
siis hakkas rohi kasvama, põõsad haljendama
ja lilled õitsema.

Joon. 3.4.1.1.

niliselt jutu-laulu rütmis nt.lind enitab pesa(ringi,ringi), muneb munad (jälle ringi,ringi).Nii suusõnalise seletuse saatel joonistati päikest,pilvi,puid ja põõsaid (Joon.3.4.1.1., lk32).Sikk-sakk joontega kasvatati muru,kaares joontega laineid,kusjuures lauldi : kiigu,liigu paadikene. Kollektiivseid töid tenti koos kasvatajaga.

Mänguasjadest olid laste käsutuses suured enitusklotsid, mitmes suuruses pallid,nüppenöörid,jooksurattad,autoroolid, nukud. Mängutuba oli sirmiga kokkupandav.

Õppevahenditest olid lasteaias :liikuv tähestik,arvutamiseks vineerile maalitud pildid,kus üksikosad olid liikuvad. Oli ka väike pildiraamatute kogu,mida M.Haas täiendas omatehtud tikitud pestavate pildiraamatutega.

Lapsi karistada peaaegu,et polnud vajadust. Ruumis oli siiski nn.trahvitool selleks,et kui juhtus midagi jonni taolist,pidi süüdlane sellel toolil istuma,et arusaamisele jõuda oma eksimuses.

Emad nurisesid,et miks lapsed nii vähe lasteaias võivad olla,kuid Marta Haas pidas õigeks arstide ja psühholoogide arvamusi,et ei tohi lapsi liiga ära väsitada,sest tegevus ja mäng on lastele lasteaias tõsiseks tööks ning see signisagin,mis tekib 20 -25 lapse kooseksisteerimisel väsitab lapsi mitte füüsiliselt vaid vaimselt.

3.5. Ühingute ja seltside lasteaiad

Peale eraisikute olid kodanlikul perioodil lasteaedade asutamisest huvitatud ka mitmesugused seltsid ja ühingud (ENSV ORKA, f.2966; f.1108). Need olid:

1923.a. - Kristlike Noorte Naisühingu lasteaed

aadress : Aia tn.9

avatud: 10⁰⁰-13⁰⁰

laste arv : 27

juhataja : Emilie Tiido

kasvatajad : Marie Barkov^{du}, Gerda Baumann

1923.a. 6 Tartu Vene sõjapõgenejate ja Vene vaeste

abistamise Seltsi lasteaed

aadress : Rüütli tn. 25

avatud : 9⁰⁰- 12⁰⁰

laste arv : 45

juhataja : Anna Birkenthal

lasteaed vene õppekeelelega

1.sept.1926.a. - Tartu Eesti Lastekaitse Ühingu lasteaed

aadress : Gildi tn.7

avatud : 9⁰⁰ -13⁰⁰

laste arv : 25

juhataja : Helene Must

15.märts 1926.a. - Tartu Kristlike Noorte Naisühingu

lastepäevakodu

aadress : Aia tn. 38

avatud : 8⁰⁰ - 16⁰⁰

laste arv : 50

juhataja : Margarete Grassmann

10.sept. 1926.a. - Tartu Juudi Kogukonna Valitsuse

lasteaed

aadress : Aleksandri tn.49

avatud : 10⁰⁰ - 12 °

laste arv : 15 - 27

juhataja: Scheine Nodel

Lasteaed mõeldud juudi rahvusest lastele.

3.6. Suvised mängumurud

Elkooliealiste laste kasvatamisküsimuste lahendamiseks suvekuudel hakati alates 1926.a. suvest avama suviseid laste mängumurusid Tartu linna erinevates rajoonides. (ENSV ORKA, f.2966).

Mängumurude juhatajateks ja kasvatajateks võeti ainult pedagoogilise hariduse ja staažiga naisterahvaid. Mängumurud töötasid kõigil nädalapäevadel, puhkepäevadeks olid laupäev ja pühapäev. Tööpäev oli jaotatud kahte ossa :

9⁰⁰ - 12⁰⁰ ja 16⁰⁰ - 18⁰⁰.

Laste arvuks võis olla minimaalselt - 10, maksimaalselt 100 last. Laste vanus 5.a. - 14.a. Töö toimus kahes grupis, ühel nädalal üks grupp hommiku poole, teine õhtul ja järgmisel nädalal vastupidi. Töö osas nähti ette :

- vanematele lastele mitmesugused võimlemis-
harjutused;
- kõikidele mängud;
- ekskursioonid .

Iga päev pidi pidama päevaraamatut, millesse märgiti kasvandike arv, nimestik, vanus, aadressid, vanemate elukutse, puudumised ning tööd ja tegemised, mis iga päev läbi võeti.

1926.a. suvel tegutses 5 lastemängumuru umbes 210 lapsega. 1927.a. ja 1928.a. suvel oli Tartu linnas 6 mängumuru 240 lapsega. Mängumurud tegutsesid kuni 1933.a. suveni.

3.7. Koduse Kasvatuse Instituut

Kodanlikul perioodil oli Tartu linnas koolieelsete lasteasutuste arv küllalt suur, kuid lastega hõivatus neis väike. Seetõttu leidis kodu üha enam tunnustust kasvatustegurina ning eesmärgil, et abistada vanemaid sellel vastutusrikkal tööol, hakati suuremat tähelepanu pöörama lastevanemate ettevalmistamisela kasvatuslike ülesannete täitmisel.

Tekkis vajadus pedagoogiliste teadmiste ja oskuste levitamiseks. Tehti mitmeid katseid koondada kasvatustegelasi. 1922.a. P.Põllu ja C.H.Niggoli algatusel saadeti registreerimiseks isegi Eesti Kodukasvatuse Ühingu põhikiri, kuid ühingu tegevusse ei astunud (Elango, 1938).

Kümme aastat hiljem 1932.a. võeti uuesti päevakorda Eesti Karskusliidus luua autonoomne kodukasvatustoimkond, mille liikmeteks kutsuti kümnekond Tartu kasvatustegelast. Kui aktiivne osa oli koos, tekkis vajadus ühtse organisatsiooni järele ning 1. aprillil 1936.a. loodigi Koduse Kasvatuse Instituut, mille kõrgemaks organiks oli nõukogu. Instituudi tegelikuks juhatajaks - Aleksander Elango, nõunikeks Ella Treffner ja Oilme Ploompuu. Instituut tegutses kolmel alal:

- kirjastustegevus - pedagoogilise kirjanduse levitamine üldpealkirja all "Vanemad ja lapsed";
- välistegevus - korraldati kasvatuspäevi, koduõhtuid, kodukasvatuslikke kussusi, lastevanemate õpiringe;
- teaduslik uurimine ja õppevahendite muretsemine.

Kodanlikul perioodil tegutses Bestis, sealhulgas ka Tartus kolme liiki koolieelsete laste kasvatusasutust (Haas, 1940):

- lastekodud - orbudele ja sotsiaalselt laostunud perekondadest lastele;
- lastepäevakodud - lastele, kelle vanemate kodu ei suutnud päevasel töö ajal pakkuda täielikku hoolitsust ja järelvalvet;
- lasteaiad - jõukamast perekondadest lastele, kelle vanemad suudavad tasuda küllalt kõrget lasteaiamaksu.

Tartus asutati kodanlikul perioodil 17 lasteaeda, neist 2 linnavalitsuse lasteaeda, 9 eraisikute poolt asutatud lasteaeda, 6 seltside ja ühingute poolt ülalpeetavat lasteaeda.

Lasteaedades töötasid erihariduse saanud lasteaednikud, enamasti Tartu Lasteaednike Seminari lõpetajad. Töötati Fröbeli metoodika järgi, suurt tähelepanu pöörati käelistele tegevustele. Erilisel kohal oli ka mäng: "Mäng on lapse töö ja looming enne kooli. Lapsest, kes tublisti ja iseseisvalt mängib kasvab hea õppija ja tubli tööinimene." (Haas, 1940 lk. 229).

Lasteaiad töötasid poolepäevase tööpäevaga, maksumääraks oli 5 krooni ning seega olid lihtrahvale kättesaamatud.

4. Koolieelsete lasteasutuste (lasteaedade,
lastesõimede ja lastepäevakodude) arengujooni
Tartus alates 1940.a.

Kodanliku võimu kukutamiseega Eestis 1940.a. ja nõukogu-
de võimu taaskehtestamine tõid kaasa kultuurielu ja haridus-
süsteemi ümberkorraldamise nõukogulikel alustel. Lähtuti Nõu-
kogude Liidu Kommunistliku Partei poolt esitatud põhimõtetest
rahvaharidusele ning teiste liiduvabariikide kogemustest.

14.dets.1940.a.loodi Tartu Linnavalitsuse Rahvaharidus-
osakond, mis 17.jaan.1941.a.nimetati ümber Tartu Linna Töötava
Rahva Saadikute Nõukogu Täitevkomitee Rahvahariduse Osakonn
naks ja kelle alluvusse kuulusid ka koolieelsed lasteasutused
(Tartu LRA, f.20). Need olid :

Tartu I Lasteaed - Tähe tn. 2;

Tartu II Lasteaed - Taara pst.8 (praegune 22. Lasteaed);

Tartu III Lasteaed - Jaama tn.14 (endine Tartu Lasteaia
Seltsi lasteaed, praegune 23. Laste-
aed);

Tartu IV Lasteaed - Kalevi tn.15;

Tartu V Lasteaed - Kalevi tn.67.

Tartu linna okupeerimisega sakslaste poolt 1941.a. kat-
kestasid eelpool nimetatud asutused tegevuse ning linna va-
bastamisega 1944.a.augustis alustasid uuesti tööd.

Alates 1945.a. võibki täheldada uut etappi linna hari-
duselus, sealhulgas ka koolieelses kasvatuses. Laste kasvata-
mine hakkas teiste riiklike ülesannete kõrval omama tähtsat
konta ja tähelepanu.

1945.a.jaanuaris asus tegevusse Tartu Linna TSN TK Hari-

dusosakond, kes oma ülesannetes nägi ette ka koolieelsete lasteasutuste eest hoolitsemise, neile majandusliku ja metoodilise abi osutamine. Haridusosakonna juures hakkas töötama koolieelsete lasteasutuste inspektor.

1945.a.-1960.a. toimus koolieelne kasvatus põhiliselt lastesõimedes (1.-3.eluaastani) ja lasteaedades (3.-7.eluaastani). Sel ajavahemikul asutati neli lastesõime, mis töötavad ka käesoleval ajal. Need on :

Tartu 28. Lastesõim

asutatud 1944.a.

asukoht : Õpetajate tn. 10

Töötab nelja rühmaga.

Tartu 29. Lastesõim

asutatud 1944.a.

asukoht : Ünne tn. 15

Sõimes on kolm rühma.

Tartu 30. Lastesõim

asutatud 1955.a.

asukoht : Filosoofi tn. 31

Sõim töötab kolme rühmaga.

Tartu 31. Lastesõim

asutatud 1955.a.

asukoht : Mäe tn. 33

Sõimes on neli rühma.

Lasteaedu oli 1960.a. 15, neist Tartu Linna TSN TK Haridusosakonna alluvuses 9, 4 lasteaeda oli Rahvamajanduse Nõukogu ettevõtete ja organisatsioonide alluvuses ning 2 lasteaeda muude ametkondade ja organisatsioonide alluvuses (Tartu LRA, f.20).

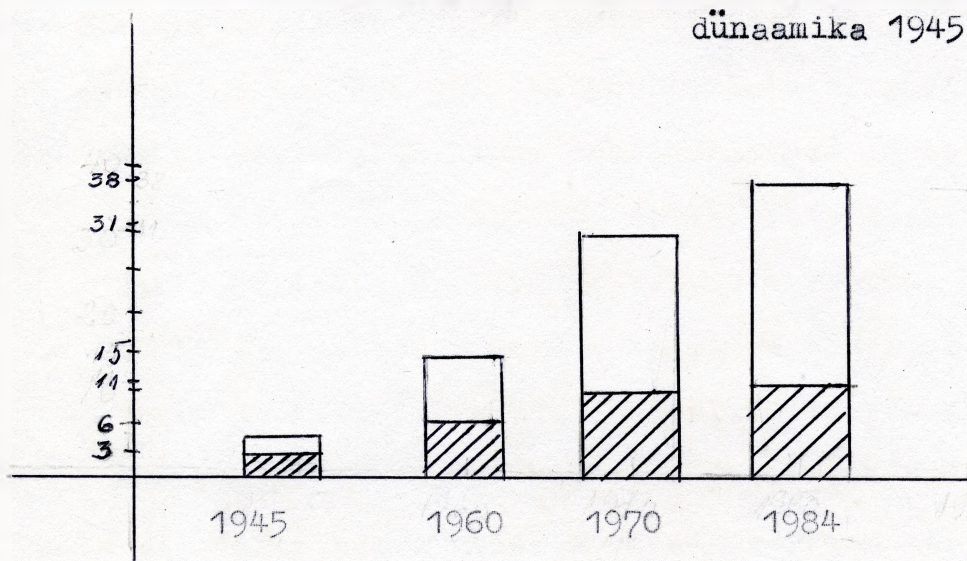
Alates 1958.a. asutati lastesõime ja lasteaeda ühendav koolieelsete laste kasvatusasutus - lastepäevakodu. Tartus oli selleks praegune Tartu linna 15.Lastepäevakodu.

Lasteasutuste võrgu hoogsam ehitamine algas alates 60-test aastatest. Peale 140-ne kohaliste lastepäevakodude hakati ehitama ka 280-ne kohalisi lastepäevakodusi, esimene selline Tartu linnas alustas tööd 1965.a.(praegune Tartu 5.Lastepäevakodu).

1970.a. oli Tartu linnas 31 koolieelset lasteasutust, 21 neist kuulus Tartu Linna TSN TK Haridusosakonnale, 10 olid ametkondliku alluvusega. 1970-ndatel aastatel hakati üldtüüpi lasteaedade ja lastepäevakodude juurde asutama vaimsete ja füüsiliste puuetega laste rühmi.

Joon.4.1.

Koolieelsete lasteasutuste arvulise kasvu
dünaamika 1945 - 1984

□ - Tartu Linna TSN TK Haridusosakonna alluvusega koolieelsed lasteasutused

▨ - ametkondliku alluvusega koolieelsed lasteasutused

1984.a. 1.jaan. seisuga on Tartu linnas 38 koolieelse-
te laste kasvatusasutust. Nendest 4 lastesõime, 7 lasteaeda,
27 lastepäevakodu. Lasteasutustes käib kokku 4570 last (vt.
tab.4.1.; tab.4.2.).

Koolieelsetes lasteasutustes toimub kasvatustöö vastavalt koolieelse kasvatusprogrammis ettenähtud nõuetele. Hoolitsetakse laste igakülgse arendamise eest ja valmistatakse lapsi ette koolitööks. Koolieelne kasvatus lasteasutustes viiakse läbi erinevates vanuserühmades, igas rühmas 25 last. Lapsi õpetavad ja juhendavad pedagoogilise haridusega kasvatajad (Tartu linnas eriharidusega umbes 70 % kasvatajatest). Ühe rühmaga tegeleb kaks kasvatajat. Pedagoogilise kaadri lasteasutuses moodustavad juhataja, kasvataja-metoodik, muusika-ala juhataja ja kasvatajad.

Koolieelsete lasteasutustes toimuva kasvatustöö paremaks korraldamiseks loodi Tartu linnas Haridusministeeriumi määrusega nr. 230 1982, a. koolieelsed baaslasteasutused. Nendeks määrati Tartu linna eesrindlikumad lastepäevakodud:

Tartu 18. Lastepäevakodu - esteetiline kasvatus;

Tartu 32. Lastepäevakodu - vaimne kasvatus;

Tartu 33. Lastepäevakodu - kehaline kasvatus;

Tartu 36. Lastepäevakodu - kehaline kasvatus.

Kasvatajad omandavad kogemusi ja täiendavad teadmisi vastavalt kasvatajate enesetäiendamise plaanile.

Alates 1983/84. õ.-a. tegutseb Tartu linna 14. Keskkooli juures pedagoogika klass üheaastase õppeprogrammiga, missugune valmistab ette eriharidusega kasvatajaid.

Õppeaineteks on : NLKP ajalugu, eelkooli pedagoogika, eelkooliealiste laste anatoomia, füsioloogia ja hügieen, lap-

Tartu Linna RSN TK Haridusosakonnale alluvad koolieelsed

lasteasutused

Jrk. nr.	Lasteasutuse nimetus	Aadress	Kokku	Rühmade arv				Laste nimesti- kuline arv
				Soime- rühmad	Aia rühmad	Eri- rühmad		
				E	V	E	V	
1.	Tartu 1.Lpk.	Kesk 6	4	1	3			114
2.	Tartu 2.Lpk.	Tamme pst. 43-a	4	1	3			114
3.	Tartu 3.Lpk.	Nõukogude 10	6	2	4			162
4.	Tartu 4.Lpk.	Lille 18	3	1	2			72
5.	Tartu 5.Lpk.	Kivi 44	12	3	1	6	2	322
6.	Tartu 6.Lpk.	Akadeemia 2	8	2	4		2 kõnehäiretega erirühma	83
7.	Tartu 7.Lpk.	Kalevi 4	4	1	3			102
8.	Tartu 9.Lpk.	Anne 9	12	3	7		2 kõnehäiretega erirühma	327
9.	Tartu 10.Lpk.	Uus 56	12	3	1	8		327
10.	Tartu 11.Lpk.	Ploomi 1	42	3	8		1 sanatoorne rühm	330
11.	Tartu 21.Lpk.	Ropka 34	42	4	2	6		321
12.	Tartu 25.Lpk.	Kaunase pst. 67	12	4	8			250
13.	Tartu 33.Lpk.	Seare tee 8	11	2	5		1 sõime, 2 aiarühmade laste ja 1 vene laste tugiliikumis-aparaadi puuetega erirühm	267
14.	Tartu 34.Lpk.	Anne 69	12	4	6		2 intellekti häiretega laste erirühm	300
15.	Tartu 35.Lpk.	Anne 67	12	3	9			302
16.	Tartu 36.Lpk.	Puusepa 14	12	4	5		3 nägemisdefektiga erirühma	286
17.	Tartu 37.Lpk.	Kaunase pst. 22	12	4	8			315
18.	Tartu 38.Lpk.	Kaunase pst. 23	12	4	6		2 nõrga tervisega laste erirühma	301
19.	Tartu 39.Lpk.	Tammsaare tee 8	12	4	8			300
20.	Tartu 14.Lasteaed	Burdenko 42	2		2			62
21.	Tartu 22.Lasteaed	Taara pst. 8	5		5			126
22.	Tartu 23.Lasteaed	Jaama 14	4		4			104
23.	Tartu 24.Lasteaed	Riia 49	2		2			57
24.	Tartu 28.Lastesõim	Õpetaja 10	4	4				85
25.	Tartu 29.Lastesõim	Õnne 15	3	3				69
26.	Tartu 30.Lastesõim	Filosoofi 31	3	3				40
27.	Tartu 31.Lastesõim	Mäe 33	4	4				100

Lpk. -lastepäevakodu

a -eesti õppekeelelega rühmad

v -vene õppekeelelega rühmad

Tartu linna ametkondlikud koolieelsed
lasteasutused

Jrk. nr.	Lasteasutuse nimetus	Aadress	Künnade arv				Laste nimestikuline arv
			Kokku	Sõime- rühmad	Aia- rühmad	Eri- rühmad	
			E	V	E	V	
1.	Tartu 15.Lpk. Plastmasstoodete Katsetehas	Tähe 101	4	2	2		108
2.	Tartu 16.Lpk. Tehas "Kontroll- aparatuur	Lubja 14	3		3		96
3.	Tartu 17.Lpk. Tartu Lihakombi- naat	Ropka tee 25	12	4	8		309
4.	Tartu 18.Lpk. ETKVL Tartu Tarbi- jate Kooperatiiv	Kalevi 52-a	6	2	4		154
5.	Tartu 19.Lpk. Tartu Kaudteekond	Ilmatsalu 24-a	6	2	4		154
6.	Tartu 20.Lpk. Naha- ja jalatsi- kombinaat	Vanemuise 28	6	1	4	1 sanatoorne rühm	155
7.	Tartu 26.Lpk. Tehas "Kontroll- aparatuur"	Leninakani 21	12	4	4	8	
8.	Tartu 32.Lpk. Katseremonditehas	Sepa 18	6	2	4		158
9.	Tartu 12.Lasteaed Sõjaväeosa	Jaamamõisa 1	3			3	79
10.	Tartu 13.Lasteaed Balti Kaudtee Eesti Kaudteekond	Tiigi 25	7	3		4	
11.	Tartu 27.Lasteaed Tartu Piimakombinaat	Tiigi 61	1	1			29

FK 38553-4

Joon.4.2.

Näärilaidu lastepäevakodus nr.32.

FK 38553-5

Joon.4.3.

Kevadilaidu

se psühholoogia, laste kirjandus, emakeele õpetamise metoodika, ümbritseva elu ja loodusega tutvustamise metoodika, elementaarsete matemaatiliste kujutluste metoodika, muusika õpetamise metoodika, kehalise kasvatuse metoodika, käeliste tegevuste metoodika.

Õppimise aega kuulub ka praktika lasteaedades. Klassi lõpetamisel peavad lõpetajad sooritama kaks riigieksamit: NLKP ajalugu ja pedagoogika, tegama kursusetöö. 1983/84.õ.-a. lõpetab pedagoogika klassi 32 õpilast.

Nõukogude võimu perioodil on laienenud koolieelsete lasteasutuste võrk ja kasvatustöö lasteasutustes toimub teaduslikult põhjendatud alustel, on loodud tingimused laste igakülgeks arendamiseks. Suurt tähelepanu pööratakse laste mängule. Riik võtab aktiivselt osa kasvatuseprobleemide lahendamisest, luues tingimusi töö paremaks korraldamiseks koolieelsetes lasteasutustes.

KOKKUVÕTTED JA JÄRELDUSED

Käesolev töö on üldistavaks kokkuvõtteks koolieelsete lasteasutuste (peamiselt lasteaedade) tekkimisest ja arengu peajoontest Tartu linnas. Lähtudes töö eesmärgist on loodud ajalooline ülevaade Tartus tegutsenud ja tegutsevate koolieelsete laste kasvatusasutuste ning pedagoogiliste organisatsioonide tekkimisest ja arenemisest kolmes perioodis.

Esimesse perioodi (1897 - 1919) kuulub esimese lasteaia asutamine Tartu linnas 24.mail 1905.a. Sel perioodil oli koolieelne kasvatus madalseisus, Tartus tegutses ainult üks lasteaed ja puudusid kindlad kasvatuspõhimõtted, esiplaanil oli hoolekanne.

Kodanlikul perioodil (1919 - 1940) toimus märgatav huvi suurenemine eelkooliealiste laste kasvatusküsimuste suhtes. Organiseeriti lasteaednike kursusi, lastekasvatuse probleemidega tegelesid mitmed organisatsioonid. Sel ajal oli Tartus 17 lasteaeda, lisaks suvised mängumurud. Lastega tegelesid vastava ettevalmistuse saanud lasteaednikud, kuid enamus lasteasutustest olid mõeldud jõukamate perekondadest lastele.

Nõukogude võimu kehtestamisega 1940.a. muutus haridussüsteem ja uue sisu sai ka koolieelne kasvatus.

Käesoleval ajal on Tartus 38 koolieelset lasteasutust, neist 4 lastesõime, 7 lasteaeda, 27 lastepäevakodu. Kasvatus on rajatud teaduslikult põhjendatud alustele, mis tagab lapse igakulgse arenemise.

РЕЗЮМЕ

В данной работе исследуется зарождение (образование) и развитие сети дошкольных учреждений (точки детских садов) в городе Тарту. Исходя из цели дан исторический обзор действовавших в городе Тарту дошкольных учреждений (образование и развитие детских садов).

К первому периоду (1897 - 1919) относится основание 24 мая 1905 года, первого детского сада в Тарту. В этот период к вопросам дошкольного воспитания подход был несколько иным, чем в наши дни и первые детские сады имели попечительный характер, чувствовался недостаток квалифицированных кадров.

В годы буржуазного периода (1919 - 1940) было некоторое оживление в вопросах дошкольной педагогики. Городские власти открывали детские сады и оказывали некоторое содействие и помощь частным лицам и организациям в содержании (финансировании) детских садов. В этот период в городе Тарту было 17 детских садов, которые были в основном для детей состоятельных родителей. Работали в детских садах уже воспитатели, получившие специальное педагогическое образование.

Начиная с 1940 года, когда в Эстонии восстановилась Советская власть, в сущности изменилось дошкольное воспитание, выросла сеть дошкольных учреждений.

В настоящее время в городе Тарту 38 детских дошкольных учреждений, из них детских садов 7, детских яслей 4 и ясли-садов 27.

SUMMARY

The present paper deals with the pre-school educational establishments in Tartu (the study concerns mainly kindergartens). According to the aim of the paper we have given a historical survey of the pre-school educational establishments and the first pedagogical organizations in Tartu. It has been divided into three periods.

During the first period (1897 - 1919) the first kindergarten was founded in Tartu on May 24, 1905. The level of education was low, there was only one kindergarten for the children of the workers, and even this only kindergarten served the aim of charity.

In the second period (1919 - 1940) a marked raise of interest towards the questions of pre-school education could be noticed. Several courses were organized for tutors and the problems were discussed at the number of organizations. At that time there were 17 kindergartens in Tartu. The tutors had received special training. Still, the majority of kindergartens were too costly to afford for poorer families.

The establishment of Soviet power in Estonia in 1940 changed the aim of the pre-school education and the new government attached much attention to the growing generation. At the present time there are 38 pre-school educational establishments in Tartu.

Kasutatud kirjandus ja arhiivimaterjalid

1. Elango, A. Koduse Kasvatuse Instituut.-Eesti Kool, 1938, nr. 8.
2. Elango, A. 100 aastat lasteaia arengut.-Eesti Kool, 1940, nr. 44.
3. Elango, A. Kool ja pedagoogiline mõte Venemaal, tsaarivalitsuse viimsel aastakümnel (1907 - 1917). Tallinn, 1969.
4. Haas, M. Tänapäeva lasteaiad kasvatustegurina.-Eesti Kool, 1940, nr. 4.
5. Haas, M. Lasteaiast.-Eesti Naine, 1933, nr. 12.
6. Hermann, M. Laste mängukohad.-Postimees, 1897, nr. 88.
7. Järvekülg, E. Lasteaiad ja päevakodud Eestis.-Eesti Kool, 1940, nr. 4.
8. Kohalikud sõnumid.-Postimees, 1897, nr. 130.
9. Kohalikud sõnumid.-Postimees, 1898, nr. 145.
10. Kroll, S. Tööpõld-mida kannab armastus.-Naiste tööja elu, 1927, nr. 2.
11. Lasteaiad.-Postimees, 1905, nr. 118.
12. Lasteaia asutamise nõu.-Postimees, 1905, nr. 101.
13. Lasteaia esimene nädal.-Postimees, 1905, nr. 117.
14. Lasteaia Seltsi pääkoosolek.-Postimees, 1914, nr. 74.
15. Lasteaiad Tartumaal.-Päevaleht, 1926, nr. 313.
16. Lasteaia toimkonna poolt.-Postimees, 1905, nr. 110.
17. Mägi, A. Tartu Lasteaia Selts. Tartu, 1935.
18. Niggol, C. H. Friedrich Fröbel ja Maria Montessori. Tartu, 1921.
19. Sõnumid Tartust.-Päevaleht, 1925, nr. 57.
20. Suur palve väikeste nimel.-Postimees, 1911, nr. 214.
21. Tartu ajalugu. Tallinn, 1980.
22. Tartu Eesti Lasteaiad.-Postimees, 1910, nr. 285.
23. Tartu Õpetajate Seminar 1828-1928. Tartu, 1929.

24. Treffner, E. Lastekasvatus NSV Liidus. - Maanaine, 1940, nr. 10.
25. ENSV ORKA, f. 2966. Kirjavahetus Tartu lasteaedadega..., s.-ü. 470.
26. ENSV ORKA, f. 2966. Kirjavahetus Tartu lasteaedadega..., s.-ü. 471.
27. ENSV ORKA, f. 1108. Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi Kooli- valitsus, s.-ü. 888.
28. ENSV RAKA, f. 3704, s.-ü. 3-12.
29. Tartu LRA, f. 20. Tartu Linna TSN TK Haridusosakond, s.-ü. 3, 197, 313, 319, 503, 623, 753.
30. Tartu Linna RSN TK Haridusosakonna statistilised aruanded Haridusosakonna arhiivis.
31. Tallinna Riiklik Ajaloo Muuseum. Haas, M käsikirjalised materjalid, 1977.

